

การสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขา

A BUDDHIST EDUCATIONAL TRIADS-BASED SOCIAL STUDIES

ณัฐพัชร์ วงษ์ศิริ¹

นิสิตดุขภูมิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Natthapat Wongsiri¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: winattaapat12@gmail.com.¹

บทคัดย่อ

การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยต้องมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งอยู่มากมายเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น “อกาลิทธิธรรม” คือ ไม่ล้าสมัยและไม่ล้าสมัย แต่ทันสมัยอยู่เสมอ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างหลักธรรมที่เรียกว่า ไตรสิกขา หมายถึง สิกขา 3 อย่าง ได้แก่ 1. ศีล หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างถูกต้องทางกาย ทางวาจา 2. สมาธิ หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้จิตให้สงบ หรือทำให้จิตให้ตั้งมั่นแน่วแน่ และ 3. ปัญญา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความรู้ ความสามารถที่ถูกต้อง อันมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตในทุกสาขาอาชีพในสังคมที่สำคัญยิ่ง

คำสำคัญ: การสอน, สังคมศึกษา, ไตรสิกขา.

Abstract

Thai community we live to each other because of using Buddhist principle for cultivate our mine. There were so many Buddhist words were “Timeless” mean never ultramodern and obsolete but still modern always. That mean Triads-Based or Threefold Learning as follow, 1. Precept mean all action from physical and speech, 2. Meditation mean behavior for metal peaceful or firm for mind, 3. Wisdom mean behavior from knowledge skills which all value and important for all lives.

Keywords: Teaching, Social Studies, Triads-Based.

1. บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคน โดยเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต้องอาศัยการศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาคน ซึ่งจะต้องยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคนจะเน้นไปที่การสร้างสรรคการเรียนรู้ระดับบุคคล และการเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) สอดคล้องกับบอริสทีเวชชีวะ (2553) ซึ่งได้กล่าวปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “การวิจัยกับการสร้างบูรณาภาพของคนไทย” โดยมีใจความสำคัญว่า รัฐบาลกำลังเดินหน้ากระตุ้นให้มีการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ซึ่งปัจจัยหนึ่งในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้คือ จะต้องมีความใฝ่รู้และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยใช้สี่เสาหลักของการเรียนรู้เป็นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย การเรียนเพื่อที่จะมีความรู้ความเข้าใจ การเรียนเพื่อที่จะมีทักษะทำได้และทำเป็น การเรียนรู้เพื่อที่จะมีทักษะชีวิตที่ปรับตัวได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หมายถึง การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งอยู่มากมายเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น “อภิลักขธรรม” คือ ไม่ลำสามัยและไม่สามัย แต่ทันสมัยอยู่เสมอ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างหลักธรรมที่เรียกว่า ไตรสิกขา หมายถึง สิกขา 3 อย่าง ได้แก่ 1. ศีล หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างถูกต้องทางกาย ทางวาจา 2. สมาธิ หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้จิตให้สงบ หรือทำให้จิตให้ตั้งมั่นแน่วแน่ และ 3. ปัญญา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความรู้ ความสามารถที่ถูกต้อง อันมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตในทุกสาขาอาชีพในสังคมที่สำคัญยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : ณ)

2. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสอนเพื่อสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา

ตามหลักสูตรแกนกลางและกลุ่มสาระวิชาของการสอนสังคมศึกษา ควรมีขอบข่ายของสังคมศึกษา และเป็นการบูรณาการประสบการณ์และความรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี สังคมศาสตร์กับสังคมศึกษา กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา กลุ่มวิชาทางมนุษยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่มีการจัดระเบียบ และระบบ มีลำดับขั้นตอน แสดงโครงสร้างของวิชา ซึ่งประกอบไปด้วยทัศนพื้นฐานและกระบวนการวิธีการศึกษาหรือแสวงหาความรู้ในศาสตร์นั้นๆ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2544 : 220)

ทุกระดับของหลักสูตรในการสอนสังคมศึกษา มีจุดประสงค์ของการศึกษาเพื่อนำไปใช้ศึกษาโดยคิดได้ ทั้งแบบคิดวิเคราะห์ คิดเชิงโครงสร้าง คิด รวบยอด และคิดเพื่อสังคม สามารถร่วมกันทำงานเป็นทีม เพราะฉะนั้นรูปแบบการเรียนการสอนจึงควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ฝึกฝนกระบวนการคิด กระบวนการ

ประชาธิปไตย รวมทั้งฝึกฝน คุณธรรมและจริยธรรม สร้างความสนใจเรื่องที่จะเรียนในช่วงเวลาด้วยการใช้สื่อหรือเกม หรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนกระตือรือร้น สนใจที่จะเรียนในเรื่องที่จะสอน เพราะถ้านักเรียนมีความสนใจเมื่อเริ่มแล้ว การเรียนย่อมต่อเนื่องไปในทางที่ดี เช่น จะสอนประวัติศาสตร์เรื่องการก่อกบฏของพระเจ้าตากสิน ครูอาจใช้รูปภาพ หรืออัดเสียงจากละครโทรทัศน์มาให้ฟัง เพื่อจะนำเข้าสู่การสอนเรื่องที่จะเรียน

สถานการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

ผู้บรรยายหรือครูสอนวิชาสังคม ควรเลือกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือกำลังเกิดกับสังคม มาเป็นตัวอย่างในการสอนวิชาสังคม นักเรียนจะได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงเหตุการณ์ของคนทั่วไป มาเกริ่นนำเพื่อโยงสัมพันธ์กับเรื่องที่สอน หรือนำเรื่องที่เกิดขึ้น นำมาอภิปรายร่วมกัน เช่น การอดอาหารประท้วงร่างรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2534 ของกลุ่มนักศึกษา ประชาชน ครูจะใช้เรื่องนี้กล่าวนำเสนอสนทนา เพื่อสอนเรื่องรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย หรือใช้ข่าวที่เกิดขึ้นเป็นเนื้อหาแล้วให้นักเรียนอภิปรายร่วมกัน โดยกำหนดหัวข้อให้ครอบคลุมเรื่องที่สอน

3. ความหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษา

3.1 ความหมายของการสอนสังคมศึกษา ในเชิงการบริหารเพื่อการสอนมีคำศัพท์ที่ใช้ในความหมายของการสอนสังคมศึกษา มักจะใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะหรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า การจัดการ ใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เราจึงเรียกผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารในหน่วยงานราชการว่า "ผู้บริหารการสอน" ในขณะที่บริษัท ห้างร้าน ใช้เรียกตำแหน่งเป็น "ผู้จัดการ" เนื่องจากการศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ และจัดเป็นส่วนงานของทางราชการ จึงใช้เรียกชื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวว่า "ผู้บริหารการศึกษา" หากปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าในสถานศึกษา เรียกว่า "ผู้สอนในสถานศึกษา" ได้มีผู้ให้คำจำกัดความหมายของ "การบริหารการสอนสังคมศึกษา" ในฐานะที่เป็นกิจกรรมชนิดหนึ่ง ดังต่อไปนี้

3.1.1 Peter F. Drucker: การบริหารการสอนสังคมศึกษา คือ ศิลปะในการทำงานทางสังคมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

3.1.2 Harold Kountze: การบริหารการสอนสังคมศึกษา คือ การดำเนินงานทางสังคมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการอาศัยคน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นปัจจัยในการปฏิบัติงาน

3.1.3 Herbert A. Simon: การบริหารการสอนสังคมศึกษา คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในสังคม ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

3.1.4 ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน และคณะ ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารการสอนสังคมศึกษาไว้ดังนี้

(1) การบริหารการสอนสังคมศึกษาเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

(2) การบริหารการสอนสังคมศึกษาเป็นการร่วมมือกันทำกิจกรรม

(3) การบริหารการสอนสังคมศึกษาเป็นประโยชน์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

(4) การบริหารการสอนสังคมศึกษาเป็นไปโดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม สำหรับการสอนสังคมศึกษาในฐานะที่เป็นวิชาการสาขาหนึ่ง มีลักษณะเป็นศาสตร์โดยสมบูรณ์อย่าง สมเหตุสมผลในทุกยุคสมัยโดยกาลนั้น ๆ เช่นเดียวกับศาสตร์สาขาอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับ ทุกศาสตร์และทุกแขนงวิชา ที่มีการจัดระเบียบให้เป็นระบบของการสอนสังคมศึกษา มีองค์แห่งความรู้ หลักการ และทฤษฎี ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า เชิงวิทยาศาสตร์ การบริหารการสอนสังคมศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ นำมาศึกษาเล่าเรียนกันได้โดยนำไปประยุกต์ใช้ สู่การปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้บริหารการสอนสังคมศึกษาแต่ละคน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 12)

จึงสรุปได้ว่า การสอนสังคมศึกษา หมายถึง การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เพื่อผู้คนในสังคม ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัย กระบวนการ และทรัพยากรทางการบริหารการสอนสังคมศึกษาเป็นปัจจัยอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์ สูงสุด ผู้สอนสังคมศึกษาจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจใน เรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการ ทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ คือ ผู้ที่สามารถประยุกต์เอา ศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง

3.2 องค์ประกอบทั่วไปของภาวะผู้นำในการสอนสังคมศึกษา

ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพล เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของคน อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในสังคม

ผู้นำ (Lauder) หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องในสังคมให้เป็นหัวหน้างาน ให้เป็นผู้ตัดสินใจ ใช้อำนาจ จูงใจให้บุคคลปฏิบัติตามในสังคม

ผู้บริหารหรือผู้จัดการ (Manager) หมายถึง ผู้ที่แสดงบทบาทในการบริหารที่เด่นชัด 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคน (Staffing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

ผู้นำในสังคมบางคนอาจไม่ได้เป็นผู้บริหารแต่สามารถสร้างอิทธิพลต่อกลุ่มได้ และผู้บริหารบางคนก็ไม่ได้เป็นผู้นำเพราะเขาไม่สามารถสร้างอิทธิพลต่อกลุ่มให้แสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายได้

ภาวะผู้นำในสังคมนั้น มีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลัก 3 ปัจจัยอันได้แก่

1. ผู้นำ (Leader) หมายถึง ตัวบุคคลที่นำกลุ่ม มีบุคลิกอุปนิสัย ลักษณะอย่างไร
2. ผู้ตาม (Followers) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับอิทธิพลมาจากผู้นำ
3. สถานการณ์ (Situation) : หมายถึง เหตุการณ์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ปัจจัยทั้ง 3 ประการข้างต้นนี้จะมีผลต่อรูปแบบของภาวะผู้นำที่แสดงออกมา เป็นที่ทราบกันแล้วว่า ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสร้างอิทธิพลอันมีผลการกระทำหรือพฤติกรรม ความคิดจิตใจความรู้สึกทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมไปในทางที่ผู้นำประสงค์ การสร้างอิทธิพลนั้นอาจออกมาได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การข่มขู่ บังคับการจูงใจ การโน้มน้าวจิตใจ เป็นต้น แต่จากการศึกษาพบว่า การให้อิทธิพลในทางลบ เช่นการบังคับนั้น ไม่ก่อให้เกิดผลดีในระยะยาวเพราะการบังคับข่มขู่เป็นการสร้างความกลัวและความกดดันในการทำงานอัน จะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานได้

3.3 ความสำคัญของการบริหารการสอนสังคมศึกษา สังคมของมนุษย์ เป็นสังคมที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มหมู่เหล่า เป็นชุมชนขนาดต่างๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล เมือง และประเทศ จึงต้องมีการจัดระบบระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิด "สถาบันสังคม" และ "การบริหาร" ขึ้นมา สถาบันสังคมที่จัดตั้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว วัด โรงเรียน และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน จึงต้องอำนวยความสะดวกหรือบริการเพื่อประโยชน์สุขของสมาชิก และความเจริญของสังคม โดยดำเนินภารกิจตามที่สังคมมอบหมาย ด้วยการจัดตั้ง "องค์การบริหาร" ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้น สังคมกับองค์การบริหาร จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกันได้ ดังเช่น ศาสตราจารย์ วิลเลียม ชิฟฟิน (William S. Siffin) ได้กล่าวไว้ว่า "หากปราศจากองค์การบริหารแล้วสังคมก็จะมี หากปราศจากสังคมแล้วมนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้" (วิจิตร ศรีสะอ้าน และคณะ, 2523 : 4)

นอกจากนี้ ผู้นำต้องสามารถชักจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชากล้าแสดงออก กล้าเสี่ยงอย่างมีเหตุผล ไม่กลัวในผลที่จะเกิดขึ้นเพราะหากกลัวหรือคิดแต่เพียงว่าจะเกิดผลเสียจึงไม่กล้าทำอะไร ๆ ผลงานก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยผู้นำต้องพยายามเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการสร้างสรรค์การมีความคิดริเริ่มสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพราะปัญหาหนึ่ง ๆ นั้นมิใช่มีทางแก้ไขเพียงทางเดียว หากแต่มีหลายวิธีที่จะแก้ไขซึ่งต้องอาศัยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ค้นหาวิธีที่ดีที่สุด ในส่วนของผู้ตาม (Followers) ผู้นำต้องแสวงหาความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ผู้นำต้องไว้วางใจผู้ตามโดยการให้อำนาจบางส่วนในการดำเนินงานในการตัดสินใจและที่สำคัญคือตัวผู้นำต้องมีความตั้งใจจริงที่จะทำงาน และรู้ให้มากกว่าสมาชิกในกลุ่มหรือผู้ตาม สามารถให้แนวทางและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ผู้ตามหรือสมาชิกในกลุ่มได้ ด้วยความสามารถดังกล่าวจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ตามในการที่จะปฏิบัติตาม ยกตัวอย่าง เช่น ผู้จัดการท่านหนึ่งเมื่อได้รับตำแหน่งใหม่ ๆ ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสงสัยในความสามารถว่าสามารถเข้าใจและให้คำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้หรือไม่เพราะผู้จัดการใหม่ท่านนี้มาจากธุรกิจที่แตกต่างกันและไม่มีความรู้พื้นฐานในงานด้านนี้เลย แต่หลังจากที่ท่านผู้จัดการได้ใช้เวลาศึกษาเรียนรู้งานและสามารถให้คำปรึกษาคำแนะนำที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ ผู้จัดการท่านนี้ก็เป็นที่ยอมรับและได้รับความเชื่อถือความเชื่อมั่นจากผู้ใต้บังคับบัญชาและทำงานร่วมกันได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

พุทธวิธีการสอนสังคัมโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการสอน พุทธวิธีสอนจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาทิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาทิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้สอนที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้สอนที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549 : 15) ได้ให้ความชัดเจนถึงแนวของพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการสอนสังคัมศึกษาโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้สอนเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการสอน พุทธวิธีการสอนจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาทิปไตย ผู้สอนที่เป็นอัตตาทิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้สอนประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้สอนที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้สอนประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่ พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขายึดถือคิดว่าอำนาจหน้าที่ มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า (วิ.

มหา. (ไทย) 1/18/23) “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสอนกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 2,600 ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการสอนนอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการสอนกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้น ก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการสอน

การศึกษาพุทธวิธีการสอนในโอกาสนี้ ขอให้นักศึกษาใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหารร่วมสมัย มีอยู่ ๕ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDS ดังนี้

P คือ planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดี ต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน (Put the right man on the right job)

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ control หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ไขปัญหาภายในองค์กรเราจะพิจารณาพุทธวิธีการบริหารในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล

4. การสอนสังคัมศึกษาตามหลักไตรสิกขา

การสอนสังคัมศึกษา หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เทคนิค แนวคิดทฤษฎีและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากหัวข้อดัชนีนิพนธ์ ตำรา บทความ มาเกี่ยวเนื่องแบ่งปันในหมู่สังคัมทูตยภูมิในทุกสาขาอาชีพ ให้ได้รับรู้รับทราบถึงการเรียน “การสอนสังคัมศึกษา” ด้วยวิธีการ กระบวนการและขั้นตอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคัมแบบอยู่เย็นเป็นสุขอย่างไม่มีศัตรูและคู่แข่งใด ๆ

ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวเนื่องและอบรมขัดเกลาชาวไทยมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่นอย่างประจักษ์ชัดเจน การสอนสังคัมศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักไตรสิกขานั้น ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา นั้น เป็นการสอนให้เข้าใจ เข้าถึง และการจะเข้าถึงความจริงจาการกศึกษากระทั่งทำให้เกิดปัญญาในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแบบสัมมาชีพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้เข้าใจธรรมชาติ นั่นคือธรรมชาติที่เกี่ยวกับตัวเองและธรรมชาติที่เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต โดยการมุ่งเน้นการพัฒนา 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ

(สมาธิ) และด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) ซึ่งจะสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตรงกับยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มีเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ ดังนี้

1) กำลังคนมีทักษะที่สำคัญจำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดและพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีฐานข้อมูลความต้องการของกำลังคน (Demand) จำแนกตามกลุ่มอุตสาหกรรมอย่างครบถ้วน มีสัดส่วนผู้เรียนอาชีวศึกษาสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เรียนสามัญศึกษา และสัดส่วนผู้เรียนวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นเมื่อเทียบกับผู้เรียนสังคมศาสตร์ กำลังแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ ที่ได้รับการยกระดับคุณวุฒิวิชาชีพเพิ่มขึ้น เป็นต้น

2) สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษาผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สัดส่วนการผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูง จำแนกตามระดับ และประเภทการศึกษา ในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น ร้อยละของสถาบันการศึกษาจัดการศึกษารูปแบบทวิภาคีหรือสหกิจศึกษา หลักสูตรโรงเรียนในโรงงานตามมาตรฐานที่กำหนดขึ้น จำนวนหลักสูตรของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทวิวุฒิ (Dual Degree) มีเพิ่มขึ้น จำนวนสถาบันอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่จัดหลักสูตรสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษเพิ่มขึ้น และมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน สถานประกอบการ สมาคมวิชาชีพและหน่วยงานที่จัดการศึกษาเพิ่มขึ้น เป็นต้น

3) การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สัดส่วนเงินลงทุนวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชนเมื่อเทียบกับภาครัฐเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศเพิ่มขึ้น โครงการ/งานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้/นวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น บุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาตาอประชากรเพิ่มขึ้น นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ ที่ได้จดสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาเพิ่มขึ้น และผลงานการวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติเพิ่มขึ้น เป็นต้น

โดยกำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในสาขาที่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งเสริมการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการจัดทำแผนผลิตและพัฒนากำลังคนให้ตรงกับความต้องการของตลาดในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย เป็นต้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการเงินและการแลกเปลี่ยนตลาดทางการเงินทุก ๆ กิจกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : ฅ)

5. หลักไตรสิกขา

หลักไตรสิกขา หมายถึง คุณธรรมที่นำมามีส่วนสัมพันธ์กับกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้กลุฑการเทรตอย่างมืออาชีพ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นควบคุมกับผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับทุก ๆ คน ให้รู้จักสำรวมกายวาจา (ศีล) ให้รู้จักตนเองและเป็นตัวของตนเองในขณะที่เรียนรู้ (สมาธิ) และรู้จักยับยั้งความละโมภโลกมากที่อาจกลายเป็นความผิดหวัง (ปัญญา) ในการกำกับกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้กลุฑการเทรตอย่างมืออาชีพ

ไตรสิกขา : สิ่งที่เราควรศึกษาเรียนรู้อย่างยิ่ง เพราะไตรสิกขา คือ ข้อที่จะต้องศึกษา เรียนรู้ ฝึกหัด อบรม กาย วาจา ใจ เพื่อให้เข้าถึงธรรม รู้แจ้งแห่งธรรม มีด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้

1. อธิปัญญาสิกขา คือ เรียนรู้ชีวิต ให้ชีวิตอยู่รอด และอยู่ได้ดี ข้อศึกษาปฏิบัติ ฝึกหัด อบรมทาง ปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งถึงธรรม ในวิถีแห่งธรรม ผลแห่งธรรม กระบวนการต่างๆของธรรม เส้นทาง ถูกต้องของธรรม คือ รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงในธรรม พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนอะไร? สอน ปัญญาอะไร? ปัญญาที่กล่าวมานี้ เป็นปัญญาที่พระพุทธเจ้าตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ที่จะมาสั่งสอน ท่าน ปวารณาอย่างแรงกล้า เพื่อที่จะเป็นสัมมาสัมพุทธะ เพื่อนำพาปัญญาที่กล่าวมานี้ เพราะทุกคนเกิดมาแล้ว มี ชีวิตแล้ว อยู่ไม่ได้ดี แล้วบางคนก็อยู่ไม่รอดเลย บางคนอยู่รอดแต่ก็ไม่ได้ดี

พระพุทธเจ้าเกิดมาเพื่อเปลี่ยนชะตาให้กับสัตว์โลก สัตว์โลกที่มีชีวิต แต่ไปไม่รอด เพราะขาดอะไร? เพราะขาดธรรมะ พระพุทธเจ้าจึงมาสอน สอนให้ปัญญา ให้มีธรรมะ เพื่อให้เรียนรู้ชีวิต ชีวิตให้รอด และดำเนิน ชีวิตให้ได้ดีด้วย คนทั่วไปส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่า พระพุทธเจ้าจะชักนำแต่คนเข้าสู่นิพพาน และบางคนก็พยายาม จะไปเผยแพร่ทางนี้ จนพวกฝรั่งเข้าใจผิด หว่าพระพุทธเจ้านี้บ้า พาคนไปทุกข์ คนนี้ทุกข์เยอะ สอนให้คนทุกข์ สอนให้คนไม่เอา สอนให้คนละทิ้ง ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นอย่างที่วานี้คิดน้อย

พระพุทธเจ้าสอนว่า "สิ่งที่ไม่ดี ควรทิ้งไปเสีย แล้วสิ่งที่ดีควรทำเพิ่ม ควรทำ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด เพื่อให้ได้ดี สันติ" เหมือนกับขี้เป็นสิ่งที่ไม่ดีเราจะถ่ายออกไหม? หรือว่าเราจะเก็บขี้ไว้? หลายคนเวลานี้ไม่ยอมขี้ เพราะท้องผูก ขี้เราไม่ถ่ายออก ก็จะไปปั่นป่วนจิตใจ สิ่งเหล่านี้ก็เหมือนกันว่า ขี้ (สิ่งไม่ดี) ไม่ออก ขี้ (สิ่งไม่ดี) มันตันสมอง มีแต่ไปคิดทางลบ

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านสอนเพียงเท่านั้น แต่วิธีก็แยกย่อยกันไป ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น แต่ จุดเป้าหมายสำคัญที่สุดคือ "เอาของที่ไม่ดีออก เอาของดีทำเพิ่มขึ้น" พอของดีเราทำเพิ่มก็จะเป็นอานิสงส์ที่จะ ทำให้ชีวิตของเราอยู่ได้อยู่ดี พออยู่ได้อยู่ดีก็จะขึ้นขึ้นไปอีกคือ "สมบุรณ์" "สันติ"

2. อธิจิตสิกขา คือ มองความคิดตัวเองและผู้อื่น จงเข้าใจ แล้วบริหาร ข้อศึกษาปฏิบัติ ฝึกหัดทาง จิตเพื่อให้จิตเกิดคุณธรรมที่ดี ไม่คล้อยตามสิ่งที่มีมายั่วให้เกิดการยึดติดในเวทนา ความรู้สึกสุขหรือทุกข์ คือ

ตั้งใจก่อเกิดในขบวนการนั้น ความมีจิตใจตั้งมั่น ไม่ว่าจะเราจะไปทางจิตเวช จิตวิทยา จิตศาสตร์ หรือจิตทาง อภิธรรม ก็ต้องทำเช่นนี้ เราต้องเข้าใจตัวเอง ตัวเองก็ต้องเข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจเราก็จะบริหารไม่ถูก ถ้าเรามองคน อื่นไม่ถูก เราก็บริหารไม่ถูก นี่แหละเป็นหัวใจเลย เกี่ยวกับสมาธิ สมมติว่า พระพุทธเจ้าสอนให้เราอยู่ได้ อยู่ดี เราตักน้ำมาหนึ่งแก้วมาดื่ม เรามีสมาธิไหม? ถ้าไม่มีสมาธิ เราก็จะทำน้ำนี้หกหมด

ฉะนั้น สมาธิมันอยู่กับเราตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดมาก็มีสมาธิแล้ว ที่นี้ เราจะใช้สมาธิให้เกิดประโยชน์ อย่างไร? นี่แหละ พระพุทธเจ้าท่านก็สอนให้แล้ว ไม่ใช่เราเป็นพระภิกษุแล้วถึงจะไปใช้สมาธิได้ เราเป็น ขรราวาสก็ต้องมีสมาธิ เราชีรกก็ต้องมีสมาธิ เราชีรณไม่มีสมาธิตายไหม? ไม่มียกเว้นว่า เป็นพระภิกษุแล้วมีสมาธิ ไม่ตาย แต่ถ้าเราขาดสมาธิเป็นพระภิกษุก็ตายได้เช่นกัน

ฉะนั้น ไม่ได้เกี่ยวว่าเป็นพระหรือไม่เป็นพระ ใครพร้อมก็มาแต่งเครื่องแบบมา แล้วก็มาเรียน เรียน เพื่ออะไร? ก็เพื่อมาสอนคนอื่นต่อ คุณไม่พร้อม คุณก็ต้องทำมาหากิน แต่คุณต้องมีธรรมะนะครึบ ไม่มีไม่รอด ไม่ว่าจะใคร ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ สุดท้ายถ้าขาดธรรมะก็กลายเป็นทรราชย์ไปเลย คนนี้เป็นยาจก เขา มีธรรมะ กลายเป็นถูกยกขึ้นมาเป็นจักรพรรดิ นี่แหละ เพราะ ๒ คำนี้ "ไม่ตีเอาออก สิ่งดีทำเพิ่ม"

3. ศิล คือ ข้อบัญญัติ ชี้นะ แนะนำ หรือคำสั่งสอน ที่จะให้ฟังดูแลความคิด ความประพฤติ ให้ ถูกต้องตามครรลองครองธรรม เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ด้วยดี ข้อศึกษาปฏิบัติ ฝึกหัดทางความประพฤติ ให้เป็นไป ตามปกติแห่งธรรม คือ ความเป็นปกติในธรรม นี่แหละ ไม่ต้องมาเถียงกันว่าจะต้องทำหรือไม่ทำ หากจะบอก ว่า ฉันไม่ใช่พุทธ ฉันไม่ทำ ศิลนี้ไม่เกี่ยวกับพุทธหรือไม่พุทธ ศิลนี้ไม่ใช่ศิลปะของพุทธหรืออิสลาม หรือคริสต์ แต่เป็นศิลปะของธรรม เขาจึงเรียกว่า "ศีลธรรม" ถ้าความคิด ความประพฤติของเราไม่ดีก็ไปไม่รอด (อ.พรหมสิทธิ์ ทิพย์ธาดาวศ. ออนไลน์)

สรุปได้ว่า ผู้สอนสังคัมศึกษาตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขา ควรตระหนักใน หลักพุทธวิธีการสอนในกลุ่มสาระสังคัมศึกษา ด้วยความเกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ หลักในการดำเนินชีวิต และฝึกปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

6. การนำพุทธวิธีการวางแผนในการสอนสังคัมศึกษา

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่าผู้บริหาร ต้องมีจักขุมะ แปลว่า มีสายตาวไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมาย ปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กร ทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พันทุกข์) ดังพุทธพจน์ ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันทใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติรส ฉันทนั้น”

ความสืบเนื่อง เมื่อว่าตามค่านิยมและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนี้ยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ 2 เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา แก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะด้วยพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”

เราจะเห็นได้ว่าในพุทธดำรัสนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ยุคเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลุนั้นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิคนั้นเป็นพระอรหันต์ได้เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ววัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือแทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อช่วยคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพ้นพรชาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ 60 รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแพนเพื่อประกาศพระศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป...แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา. (ไทย) 1/32/39)

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังคนเดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธินแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้องที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนปราบพยชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จากนั้น ได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้า พิมพิสารและประชาชนชาวมคธพวเห็นวาชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและหันมานับถือ

พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศพระศาสนา โดยที่หาผู้บรรลुरुธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้ตรัสรู้ตามได้ จึงไม่ใช่ผู้บริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้ พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาตั้งกล่าวมานั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อัตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอัตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ 9 เดือน

โอวาทปาติโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่ในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาติโมกข์นี้ มีการกำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก 3 ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยขันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา (ขุ.ธ. (ไทย) 25/24/39)

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพจะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า

7. การนำหลักพุทธวิธีจัดองค์กรในการสอนสังคัมศึกษา

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมรการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภู มที ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ 4 เหล่านี้ คือ

กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศ แล้วย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังใครหรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เสมอกันนำทุกข์มาให้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/31/54) ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็มีไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท เมื่อมีกิจจาธิกรณ์หรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั่นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”

พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนทเป็นเลขานุการส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปฎาจาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม (อง. เอกก. (ไทย) 20/146/30)

สรุปได้ว่า การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของกระจายอำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา ประเพณีปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานสมณะศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับการแต่งตั้งเอตทัคคะในครั้งพุทธกาลนั่นเอง ส่วนการที่มหาวิทยาลัยทั้งหลายถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แก่พระสงฆ์ในสมัยปัจจุบันก็พออนุโลมให้เป็นการยกย่องพระเถระเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ได้เหมือนกัน

8. การนำหลักพุทธวิธีอำนวยการในการสอนสังคมศึกษา

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่คุณต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่คุณต้องการ

ดังนั้น ผู้สอนเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของบุคคลที่จะเป็นผู้สอนต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อุตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอุตตหิตสมบัติและปรหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำในการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อุตตหิตสมบัติที่สำคัญในการสอนของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการสอนแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส. (ที.สี.(ไทย) 149/161) ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการสอนดังต่อไปนี้

1. **สันทัตสนา (แจ่มแจ้ง)** หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย
2. **สมทปนา (จูงใจ)** หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝันให้ไกลและไปให้ถึง
3. **สมุตเตขนา (แกลัวกล้า)** หมายถึงปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย
4. **สัมปหังสนา (ร่าเริง)** หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พออย่างไรแล้วทำอย่างนั้น (ที.ม. (ไทย) 10/211/255) พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทำให้ดู (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถากาโร) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ (อง.ตัก. (ไทย) 20/479/146)

1. **อัตตาริปไตย** การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง
2. **โลการิปไตย** การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง
3. **ธรรมาริปไตย** การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพัง พระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่ธรรมาธิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านิยม และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมสักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม” (อง.ตัก. (ไทย) 20/453/139) เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า จะไม่ทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไป” (ที.มหา. (ไทย) 10/177/140)

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์นี้โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ 500 รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์กรบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

9. บทสรุป

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ 10 ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มขู่บุคคลผู้ร้ายางาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจาก มาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความ

ผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป (น ปุณฺณวํ กริสฺสามิ)

เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา ทานํทํหฺลายนฺปริสุทฺธิํในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ” (วิ.มหา. (ไทย) 1/300/220)

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณาหมายถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง” ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมินตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเองในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 ประการ (วิ.มหา. (ไทย) 2/479/571)

สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภยยลิกา คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาด ฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

ติณวัตถการกะ คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่กรณีตกลงเลิกกันไป ไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหญ้ามากลบทับปัญหาไว้

กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้น เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทร ไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรจ่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ที่ศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็ชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ” (วิ.จุล. (ไทย) 7/459/289)

10. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *การวางแผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2544). *การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔*. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิบริหารการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสะอ้าน และคณะ. (2523). *สังคมกับองค์การบริหารการสอน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อ.พรหมสิทธิ์ ทิพย์ธาดาวงศ์. (2566). *เอื้อ-เกื้อ-กัน เป็นกัลยาณมิตรทุกขณะจิต*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 31 กรกฎาคม 2566. จาก [www.http://www.dhammadham.org/articles/dbview.php?No=1587](http://www.dhammadham.org/articles/dbview.php?No=1587).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.